

DAN MONAH, ȘTEFAN CUCOȘ, *Așezările culturii Cucuteni din România*, Editura Junimea Iași, 1985, 198 p., 4 hărți, 16 planșe

Arheologia românească a celebrat Centenarul descoperirii stațiunii eponime a culturii Cucuteni printr-un Simpozion internațional și printr-o apariție editorială de prestigiu, ai cărei autori sînt bine cunoscuții specialiști ai culturii cucuteniene, Dan Monah și Ștefan Cucuș, care au publicat și alte studii cu privire la diverse și importante aspecte ale „fenomenului” cucutenian.

Volumul *Așezările culturii Cucuteni din România* este structurat în mai multe capitole, judicios tratate și temeinic argumentate științific. După o *Prefață*, semnată de prof. dr. M. Petrescu-Dimbovița, directorul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” din Iași, urmează o scurtă *Introducere*, în care autorii expun necesitatea apariției unei lucrări cu caracter monografic la momentul aniversativ al arheologiei noastre naționale, metodologia abordată în realizarea lucrării, ca și liniile directoare în studierea exhaustivă a ceea ce autorii înșiși numesc „lumea cucuteniană”. Întrucît s-a lucrat diferențiat, se precizează și autorii capitolelor: Dan Monah: *Introducere, Istoricul cercetărilor, Așezări, Corpus-ul descoperirilor și Considerații finale*; Ștefan Cucuș: *Cadrul fizico-geografic și Geneză, periodizare, cronologie și ilustrație*.

În primul capitol se prezintă principalele etape parcursе de arheologia românească în cercetarea cucutenianului, începînd cu faza de pionierat și sfîrșind cu realizările de prestigiu internațional, ale specialiștilor români Vladimir și Hortensia Dumitrescu, Radu Vulpe, Mircea Petrescu-Dimbovița, Anton Nițu și alții. Cu privire la începuturile cercetărilor, considerăm necesare cîteva precizări. Deoarece multe dintre răspunsurile învățătorilor la „Cestionarul” lui Al. Odobescu sînt datate de către autorii lor, în 1870—1871, arheologul și istoricul român nu a avut această inițiativă în 1874, ci cu patru ani mai devreme. Constatăm că stăruie încă o anumi-tă neclaritate în privința autorului și anului primelor cercetări sistematice în așezarea de pe Cetățuia de la Băiceni-Cucuteni. Astfel, primele sondaje sînt întreprinse de către N. Beldiceanu și nu de către D. Butculescu, la 29 mai/10 iunie 1884, și nu în 1885. Arheologul bucureștean și-a însușit paternitatea primelor săpături, ceea ce l-a determinat N. Beldiceanu să solicite colegului său respectarea adevărului.

În capitolul cu privire la caracterizarea cadrului natural, se prezintă raionarea geomorfologică a vastului spațiu geografic în care sînt amplasate așezările culturii Cucuteni. Deoarece se precizează că „actualul peisaj geografic este modificat antropic față de cel în care au trăit comunitățile civilizației Cucuteni” (p. 25), credem că ar fi trebuit să se insiste asupra caracteristicilor mediului în mileniiile IV și III î.e.n., deși modificările antropice au avut, după opinia noastră, o pondere foarte mică față de acelea datorate factorilor geologici și geofizici.

Următorul capitol, consacrat genezei, periodizării și cronologiei culturii Cucuteni se constituie într-un adevărat studiu despre caracteristicile cucutenianului. Bazat pe o argumentație specifică, autorul expune unele considerații ale cercetării de specialitate din arealul complexului Cucuteni-Ariuşd-Tripolie. Fără a intra în detalii nesemnificative, sînt prezentate principalele elemente care au stat la baza concepției cu privire la evoluția picturii cucuteniene din ultimele faze de evoluție a culturii Precucuteni, rolul elementelor de tip Gumelnița A₁ și Stoicani-Aldeni, ca și posibilele influențe ale culturii Petrești. Nu este neglijat nici spațiul geografic în care a avut loc geneza ceramicii pictate cucu-

teniene din fondul precucutenian. Bine venită ni se pare a fi încadrarea tuturilor așezărilor sau a nivelurilor de locuire, specifice fazelor și etapelor de evoluție, stabilite stratigrafic și stilistic. Cunoașterea trăsăturilor culturilor eneolitice dintr-o largă arie geografică europeană a permis autorului să intre-vadă sincronismele fiecărei faze și etape cucuteniene (începînd cu faza Precucuteni III) în raport cu culturile contemporane din zonele geografice învecinate. Existența unui număr de numai șase determinări de C-14 pentru așezările culturii Cucuteni de pe teritoriul României, dovedește, printre altele, faptul că cercetarea științifică este încă deficitară în acest domeniu.

Capitolul al IV-lea tratează exhaustiv întreaga problematică a așezărilor cucuteniene. În mod corect, autorul a remarcat dependența tipurilor și structurilor așezărilor față de elementele mediului ecologic: climă, resurse hidrografice, soluri, forme de relief — o adevărată tipologie a satelor cucuteniene, în funcție de diversele criterii luate în studiu. Astfel, studiind caracteristicile specifice fiecărei așezări, s-a ajuns la concluzia că, în funcție de forma de relief pe care sînt amplasate locuirile cucuteniene, există așezări răsfirate și restrinse (compacte); în funcție de calitățile solurilor și de modul de exploatare a acestora, au fost deosebite așezări de durată și sezoniere; luînd în considerație numărul de locuințe, s-au identificat așezări mici, mijlocii, mari și foarte mari; în sfîrșit, în funcție de organizarea internă, au fost diferențiate trei modalități de constituire a satelor: circulare, pe șiruri paralele și în grupuri. Autorul a surprins și modalitățile de organizare a locuințelor cucuteniene, precizînd că în fazele A—B și B începe să se renunțe la construirea acestora pe platforme din birne. Interesante sînt observațiile făcute la Cetățuia-Cucuteni și Dealul Drăghici-Ruginoasa (jud. Iași), unde platformele locuințelor au fost amenajate din lespezi de piatră, aparținînd substratului geologic sarmatian, ceea ce demonstrează și în acest domeniu priceperea comunităților cucuteniene de a utiliza toate avantajele oferite de condițiile de mediu.

Considerăm regretabil faptul că spațiul tipografic oferit, nu a permis autorului să-și dezvolte cunoștințele, bazate pe o bogată literatură de specialitate, cu referire la alte aspecte ale lumii cucuteniene, foarte importante, între care menționăm arta și viața spirituală, de o bogăție extraordinară, atît în ceea ce privește modalitățile de exprimare, cit și acelea de interpretare. Această situație a determinat ca, în afara considerațiilor expuse mai sus, acestea să fie restrinse la alte două aspecte: modalitățile și necesitatea amenajării sistemului de apărare a unor așezări prin fortificații cu val și șanț, precum și realizarea unui calcul estimativ al numărului de locuitori pe care putea să-i adăpostească fiecare locuință și așezare, extins asupra întregului areal al cucutenianului de pe teritoriul României.

Baza de documentare necesită de cunoașterea întregii problematice a culturii Cucuteni, oferită de cercetarea științifică, este exprimată de *Corpus-ul descoperirilor*, extins pe nu mai puțin de 125 p., cuprinzînd un număr de 1151 de așezări, unele cu mai multe niveluri de locuire (evidențînd tot atitea faze și etape culturale). Această repertoriere a însemnat un travaliu cu totul deosebit, cu atît mai mult cu cit la fiecare obiectiv arheologic este adăugată bibliografia exhaustivă sau selectivă. La acest număr de stațiuni, se adaugă alte aproximativ 200 de descoperiri efectuate numai pe teritoriul județului Iași, cu ocazia realizării Repertoriului arheologic. Referitor la acestea din urmă, deoarece constatăm unele inadvertențe în transcrierea numelui unor localități, considerăm necesare aceste rectificări: Gura Bidliței aparține com. Vinători, nu Valea Seacă, iar

așezarea se află pe înălțimea numită Luminărele, al cărei nume provine de la floarea cu aceeași denumire; în com. Oțeleni există satul Hîndrești, nu Mindrești; satele Rădeni, Roșcani, ca și satul-centru de comună aparțin com. Trifești, nu Tufești; în sfîrșit, în com. Erbiceni, satul se numește Sprinceana, nu Sprincenata (p. 172—176).

Ultimul capitol al lucrării cuprinde o sinteză a investigațiilor referitoare la cultura Cucuteni și a rezultatelor la care a ajuns cercetarea arheologică românească. Autorul procedează la o necesară departajare a numărului de obiective arheologice specifice fiecărei faze cucuteniene, în raport cu marile diviziuni geografice, cu referiri la cele patru hărți teritoriale, în care sînt cartate absolut toate descoperirile de factură Cucuteni de pe teritoriul României. Astfel, constatăm că, în faza Cucuteni A, teritoriul est-carpatic al României a cuprins o locuire relativ uniformă, cu unele lacune în Podișul Sucevei și sudul Podișului Moldovei; în faza A—B, majoritatea locuirilor, *descoperite* pînă în prezent, sînt cantonate pe interfluviul Prut-Jijia din nordul Cîmpiei Moldovei, cu relativ sporadice descoperiri și în Podișul Birladului, ori în Depresiunea extracarpatică externă; în faza B, cele mai multe descoperiri au fost evidențiate în Cîmpia Moldovei, Podișul Central Moldovenesc și Depresiunea subcarpatică externă, în restul Podișului Moldovei, descoperirile fiind destul de sporadice. Dar, așa cum se afirmă și în capitolul de considerații finale, aceste repartizări teritoriale nu reprezintă realitatea intensității de locuire, ci rezultatele cercetărilor arheologice de teren, eficiența și limitele acestora.

Deosebit de interesante sînt și ipotezele avansate în ceea ce privește dispariția civilizației Cucuteni, la acest fenomen contribuind, așa cum se precizează în lucrare, secătuirea resurselor solului, eventuale schimbări climatice (care, pentru triburile cucuteniene ar fi putut avea urmările unui adevărat cataclism), pătrunderea triburilor de păstori indoeuropeni etc., toate acestea contribuind la schimbarea radicală a modului de viață, a tuturor trăsăturilor specifice populației cucuteniene.

Așezările culturii Cucuteni din România se încheie cu un rezumat în limba engleză, ce face utilă lucrarea și specialiștilor de peste hotare, cu un indice onomastic și toponimic, precum și cu o ilustrație selectivă, realizată de Ștefan Cucuș.

Autorii acestei valoroase lucrări au realizat, prin muncă și pasiune, obligația arheologiei românești de a oferi cercetării științifice o sinteză completă asupra așezărilor cucuteniene, la aniversarea unui secol de la descoperirea stațiunii eponime. Această apariție editorială constituie o realizare de prestigiu a arheologiei noastre naționale, care se va impune pe plan național și continental, așa cum s-au impus splendidoarele creații materiale și spirituale ale unei lumi dispărute de milenii.

VASILE CHIRICA